

A stylized, light blue illustration of a plant with several leaves and a cluster of small, round buds or flowers, positioned on the left side of the slide.

MATURA 2019 – SLOVENŠČINA

PONOVITEV JEZIKOVNIH ZNANJ

Tanja Tomšič, prof. slov.

1tanja.tomsic@gmail.com

Mestna knjižnica Ljubljana,
Knjižnica Bežigrad, 18. 3. 2019

Kandidat svoje zmožnosti in znanje dokazuje:

1. s pisanjem šolskega eseja (razpravljalnega ali razlagalnega/interpretativnega);
2. z usmerjeno razčlenbo izhodiščnega besedila (praviloma neumetnostnega) in s tvorbo krajšega neumetnostnega besedila;
3. z ustnim izpitom pred šolsko izpitno komisijo za splošno maturo.

Pri 2. točki lahko dokaže:

- prepoznavanje okoliščin nastanka izhodiščnega besedila, namena njegovega tvorca in teme izhodiščnega besedila ter razumevanje njegove vsebine;
- zmožnost poimenovalne, skladske, pravorečne, pravopisne, slogovne in metajezikovne razčlenbe izhodiščnega besedila;
- zmožnost prepoznavanja in vrednotenja prvin nebesednega sporazumevanja;
- zmožnost vrednotenja učinkovitosti, ustreznosti, razumljivosti in jezikovne pravilnosti izhodiščnega besedila oz. njegovih delov ter zmožnost utemeljevanja svojega mnenja;
- poznavanje ustreznega strokovnega izrazja;
- zmožnost tvorjenja krajšega enogovornega/dvogovornega neumetnostnega besedila.

SESTAVINE JEZIKA

GLASOSLOVJE

BESEDOSLOVJE IN BESEDOTVORJE

OBLIKOSLOVJE

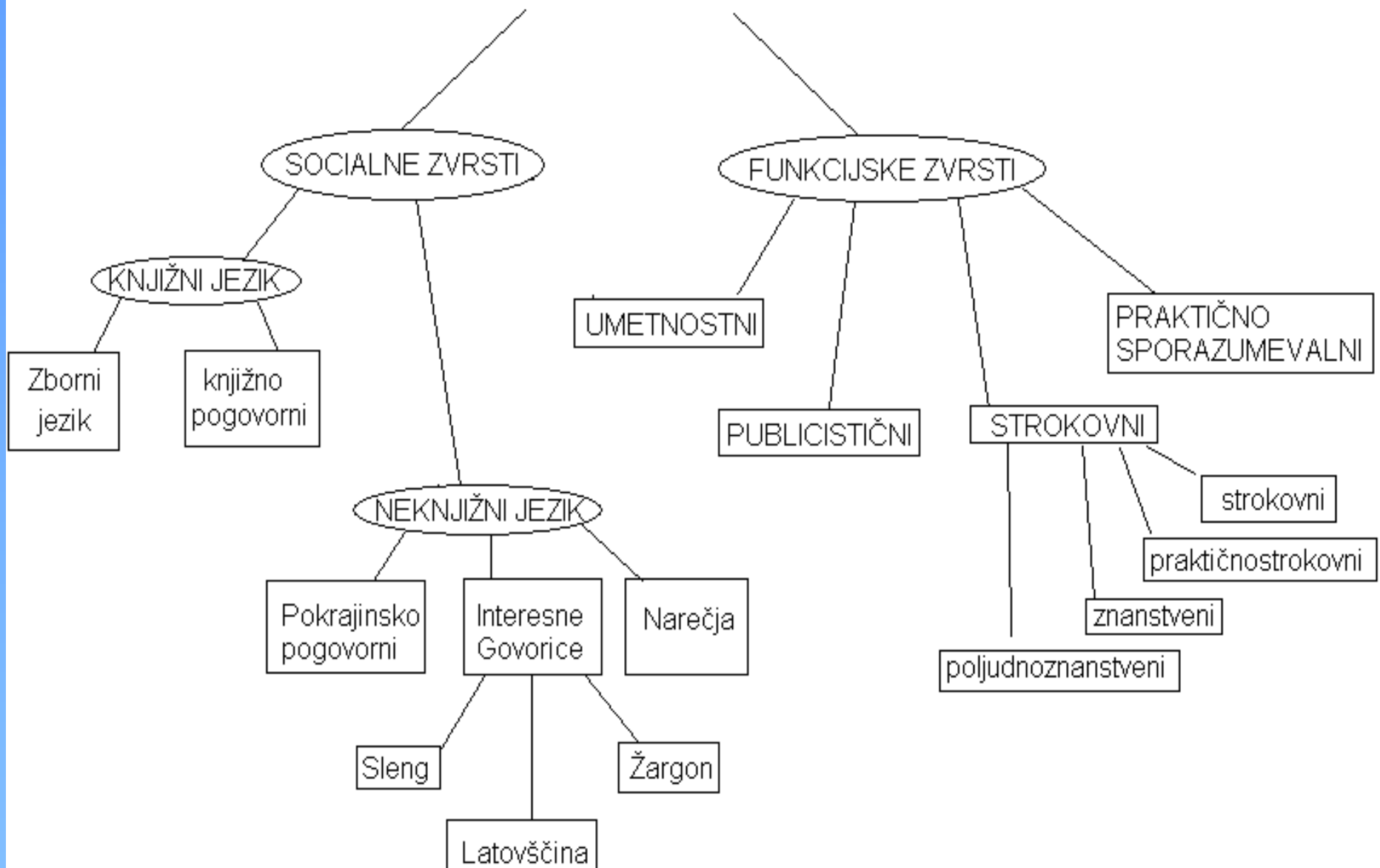
SKLADNJA + NADPOVEDNA SKLADNJA

(enogovorna in dvogovorna besedila)

BESEDILA IN BESEDILNE VRSTE

Zvrsti SJK

PROSTORSKE GOVORICE

> pokrajinski pogovorni jeziki + narečja (in govori)
>50 narečij in govorov >>> 7 narečnih skupin

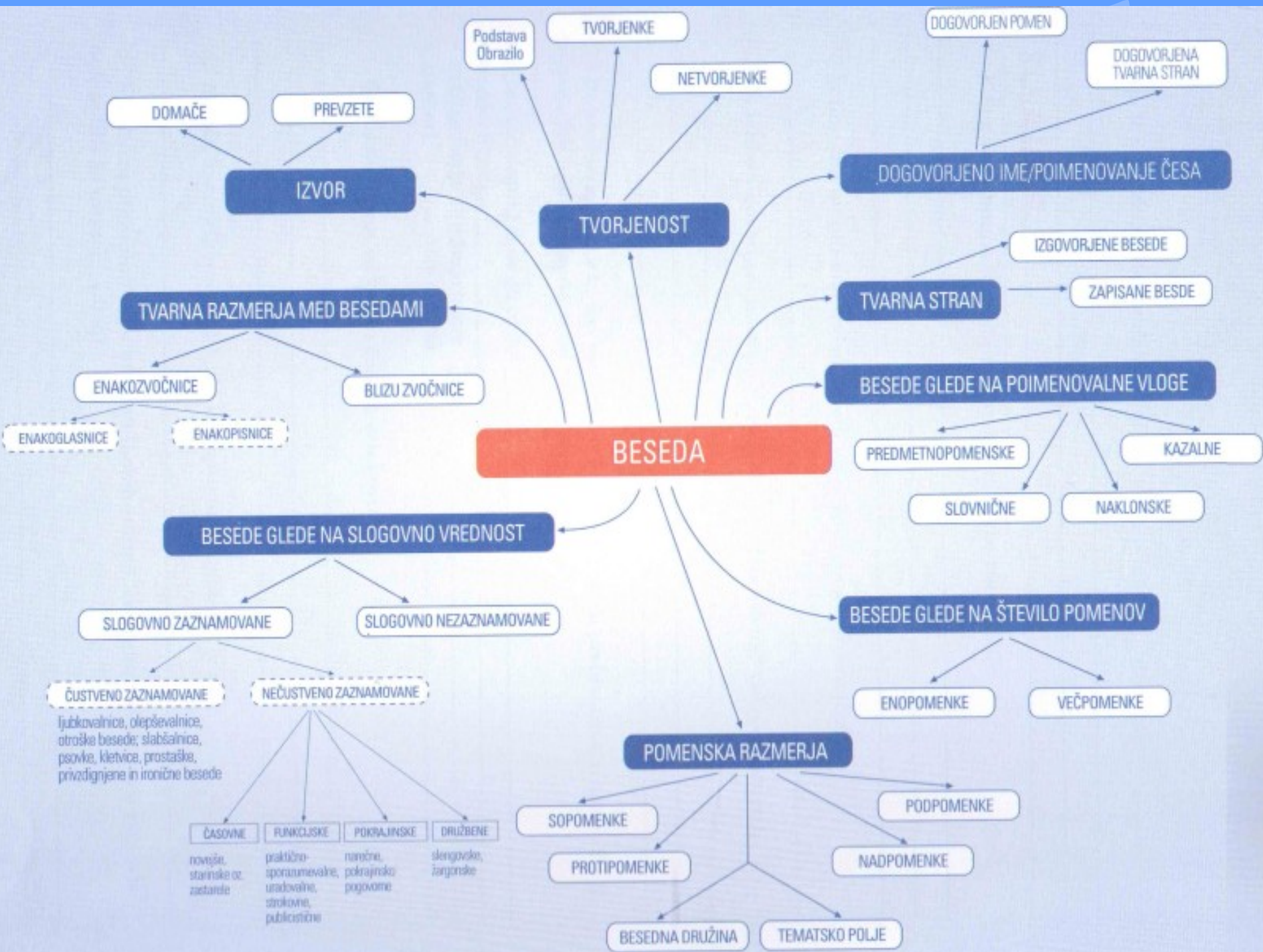
NAREČNE SKUPINE:

- koroška
- primorska
- rovtarska
- gorenjska
- dolenska
- štajerska
- panonska

GLASOSLOVJE

Foneme delimo na **samoglasnike** in **soglasnike**.

BESEDA

... je znamenje, s katerim poimenujemo:

- *prvine predmetnosti (npr. sraka)*
- *razmerja v predmetnosti (npr. za)*
- *svoje razmerje do predmetnosti ali do naslovnika (npr. izvrstne)*

Z njo lahko tudi kažemo.

Ima dogovorjen pomen in stvarno stran. Pomen je lahko konkreten ali abstrakten. Lahko so enopomenke ali večpomenke.

BESEDE

Ločimo:

- predmetnopomenske besede (npr. sraka)
- slovnične besede (npr. za)
- naklonske besede (npr. najbrž)
- kazalne besede (npr. te)

Glede na tvarno stran besede ločimo:

- enakozvočnice (enaka tvarna stvar, ne poimenujejo podobne predmetnosti)
 - o enakoglasnice (izgovarjamo enako, pišemo drugače)
 - o enakopisnice (pišemo enako, izgovarjamo različno)
- blizuzvočnice (podobna tvarna stran (podobno zvenijo), različen pomen; npr. oglašanje, oglaševanje)

BESEDE

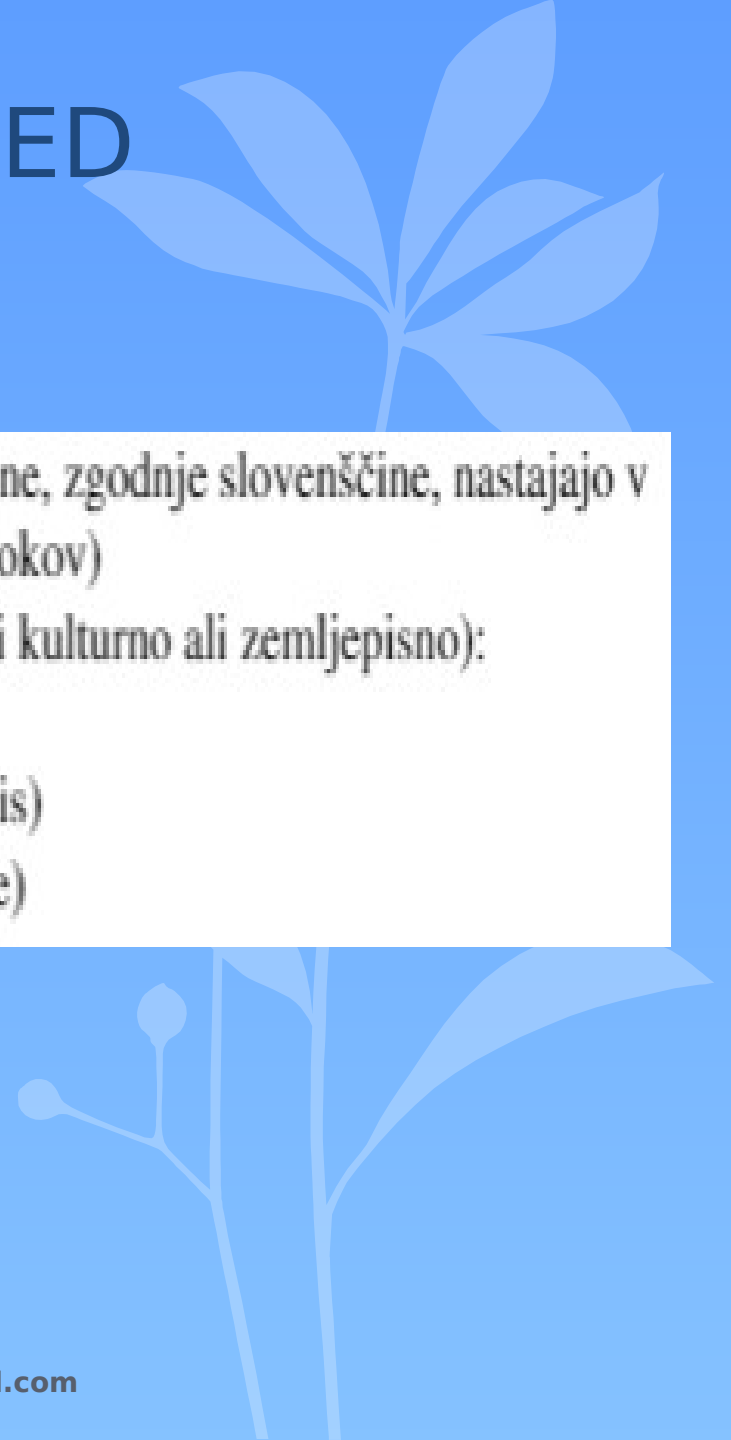
Pomenska razmerja:

Sopomenskost, protipomenskost, nadpomenskost, podpomenskost, besedna družina (isti koren), tematsko polje.

Slogovna vrednost:

- slogovno nezaznamovane besede (ne razodevajo sporočevalca)
- slogovno zaznamovane besede (razodevajo sporočevalca). Vrste:
 - čustveno zaznamovane :
 - nalonjenost: ljubkovalnice, olepševalnice, otroške besede
 - nenaklonjenost: slabšalnice, zmerljivke, kletvice, prostaške besede
 - vznesenost
 - nečutveno zaznamovane:
 - narečno in pokrajinsko pogovorno zaznamovane
 - slengovsko in žargonsko zaznamovane
 - praktičnosporazumevalno (npr. punca), uradovalno (npr. reklamacija), strokovno (npr. šarenica) in publicistično (npr. zamujena priložnost) zaznamovane (razodevamo tudi družbeno vlogo)
 - časovno zaznamovane
 - neologizmi (npr. zabojujnik, zgoščanka)
 - arhaizmi (npr. akotudi)

IZVOR BESED

- domače (iz indoevropskega prajezika, praslovanščine, zgodnje slovenščine, nastajajo v novejšem času, izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov)
- prevzete (prišle iz jezikov, s katerimi smo povezani kulturno ali zemljepisno):
 - o sposojenke (popolnoma prilagojene)
 - o tujke (deloma prilagojene – ohranjen le zapis)
 - o citatne besede/besedne zveze (neprilagojene)

TVORJENKE

Tvorjenost besed

- Koren je osnovni morfem s konkretnim pomenom, skupnim celi besedni družini.
- Obrazilo je morfem, ki ima stvarni pomen.
- Končnica je morfem, ki ima slovnični pomen.

Tvorjenke so besede z obrazilom, netvorjenke pa ga nimajo (imajo le koren in končnico).

Podstava je del tvorjenke, ki se je ohranil pri tvorjenju (npr. **drama**, **dramatik**, **dramski** ...)

Skladenjska podstava tvorjenke je pomensko precej splošna in slovnično zelo preprosta besedna zveza. Lahko je priredno ali podredno zložena. Jedro lahko opazujemo s pomenskega vidika (abstraktno/konkretno) ali z besednovrstnega vidika (samostalniška/pridevniška beseda, glagol, prislov).

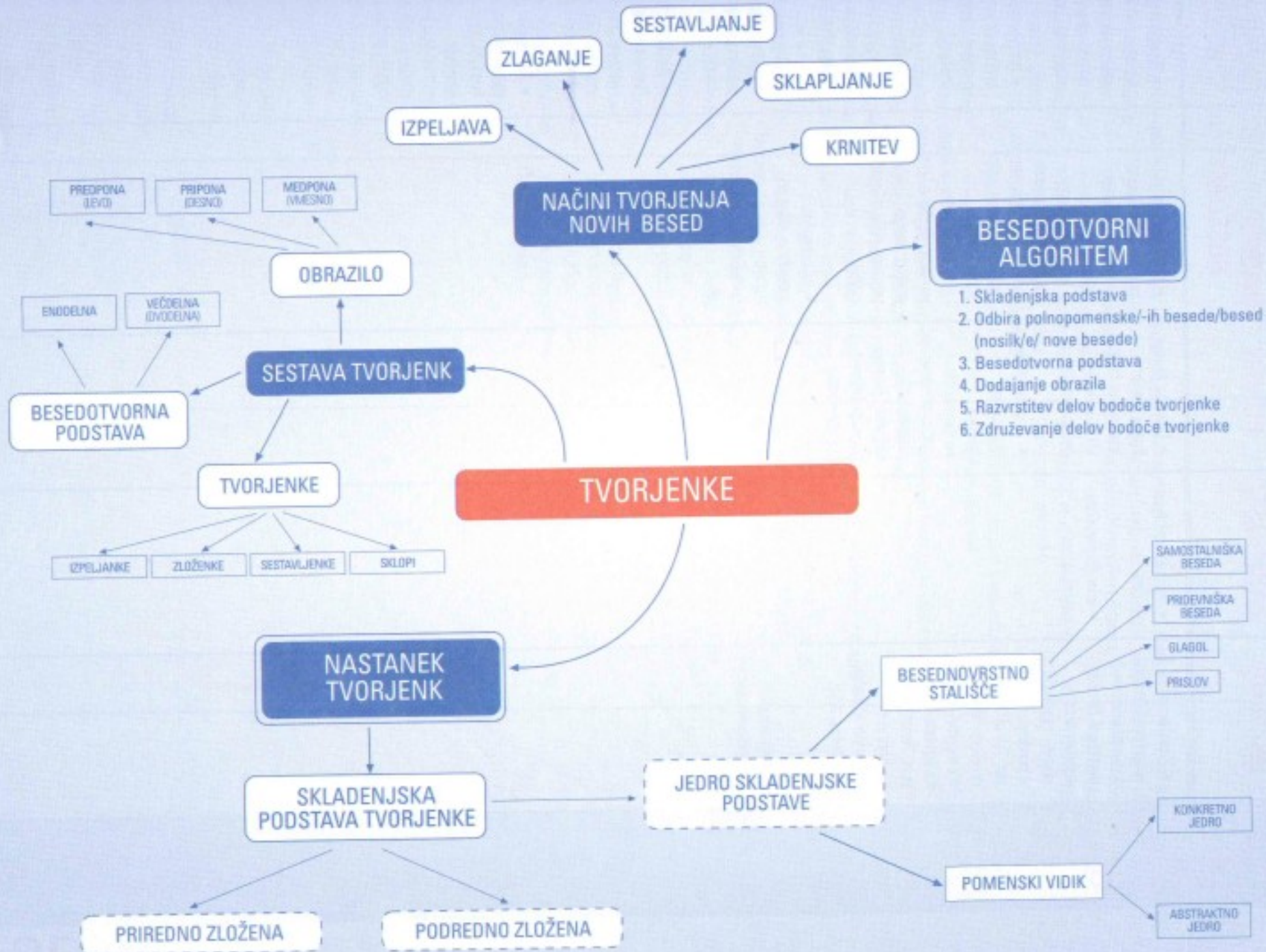
TVORJENKE

Načini tvorjenja besed:

- Izpeljava (dodamo pripono, besedotvorna podstava je enodelna).
- Zlaganje (dodamo medpono, besedotvorna podstava je dvodelna).
- Sestavljanje (dodamo predpono, besedotvorna podstava je enodelna).
- Sklaplanje (mehanska združitev vseh delov, besedotvorna podstava je večdelna).
- Krnitev (odvzememo začetne, srednje ali končne glasove ali zloge).
- Sočasna krnitev in sklaplanje (npr. OŠ)

!Vrste tvorjenk: sestavljanka, izpeljanka, sklop, zloženka

V tvorjenih besedah prepoznamo besedotvorno podstavo (enodelna ali večdelna) in obrazilo (pripona, predpona, medpona).

**MERILI ZA
UVRŠČANJE
BESEDNIH VRST**

POMENSKE
LASTNOSTI BESED

TIPIČNE VLOGE
V STAVKU

**SLOVNIČNA
SESTAVA
PREGIBNIH BESED**

OSNOVA

KONČNICA

OBLIKOVNA STRAN BESEDE

BESEDNE VRSTE

PREGIBNE

SAMOSTALNIŠKA
BESEDA

PRIDEVNIŠKA
BESEDA

GLAGOL

NEPREGIBNE

PRISLOV

PREDLOG

VEZNIK

ČLENEK

MEDMET

Sklanjatveni vzorci

	MOŠKA SKLANJATEV	ŽENSKA SKLANJATEV	SREDNJA SKLANJATEV
I	korak –Ø (v im. ed.) -a (v rod. ed.) junak –Ø (v im. ed.) -a (v rod. ed.)	lip –a (v im. ed.) -e (v rod. ed.)	mest –o (v im. ed.) -a (v rod. ed.) jajc –e (v im. ed.) -a (v rod. ed.)
II	pismoňoš –a (v im. ed.) -e (v rod. ed.)	plavut –Ø (v im. ed.) -i (v rod. ed.)	/
III	APZ –Ø (v im. ed.) -Ø (v rod. ed.)	mami –Ø (v im. ed.) -Ø (v rod. ed.)	/

SLOVNIČNA SEŠTAVA POVEDI

VEČSTAVČNA

ENOSTAVČNA

STAVEK

P.D. KRAJA
P.D. ČASA
P.D. NAČINA
P.D. VZROKA

STAVČNI ČLENI

PREDMET

PRISLOVNO DOLOČILO

GOLI

ZLOŽENI

GOLO

ZLOŽENO

PRIREDNO

PODREDNO

PRIREDNO

PODREDNO

DOLOČILO ali
PRILASTEK

JEDRO

JEDRO

DOLOČILO ali
PRILASTEK

LEVI

DESNI

POLSTAVČNI

LEVI

DESNI

POLSTAVČNI

OSEBEK

POVEDEK

GOLI

ZLOŽENI

GOLI

ZLOŽENI

iz enakovrednih
polnompomenskih
besed

iz neenakovrednih
polnompomenskih
besed

pomensko
nepopoln glagol

pomensko
popoln glagol

PRIREDNO ZLOŽENI
OSEBEK

PODREDNO ZLOŽENI
OSEBEK

POVEDKOVO
DOLOČILO

POVEDKOV
PRILASTEK

JEDRO

DOLOČILO ali
PRILASTEK

LEVI

DESNI

POLSTAVČNI

JEDRO

DOLOČILO ali
PRILASTEK

LEVI UJEMALNI
PRILASTEK

DESNI (NE)UJEMALNI
PRILASTEK

POLSTAVČNO
DOLOČILO

samostalniška beseda

pridevniška beseda

samostalniška beseda
ali prislov

iz okrajnega
• prilastkovnega
odvisnika
• pojasnjevalnega
stavka

OSEBEK

PREDMET

PRISLOVNO DOLOČILO

POVEDEK

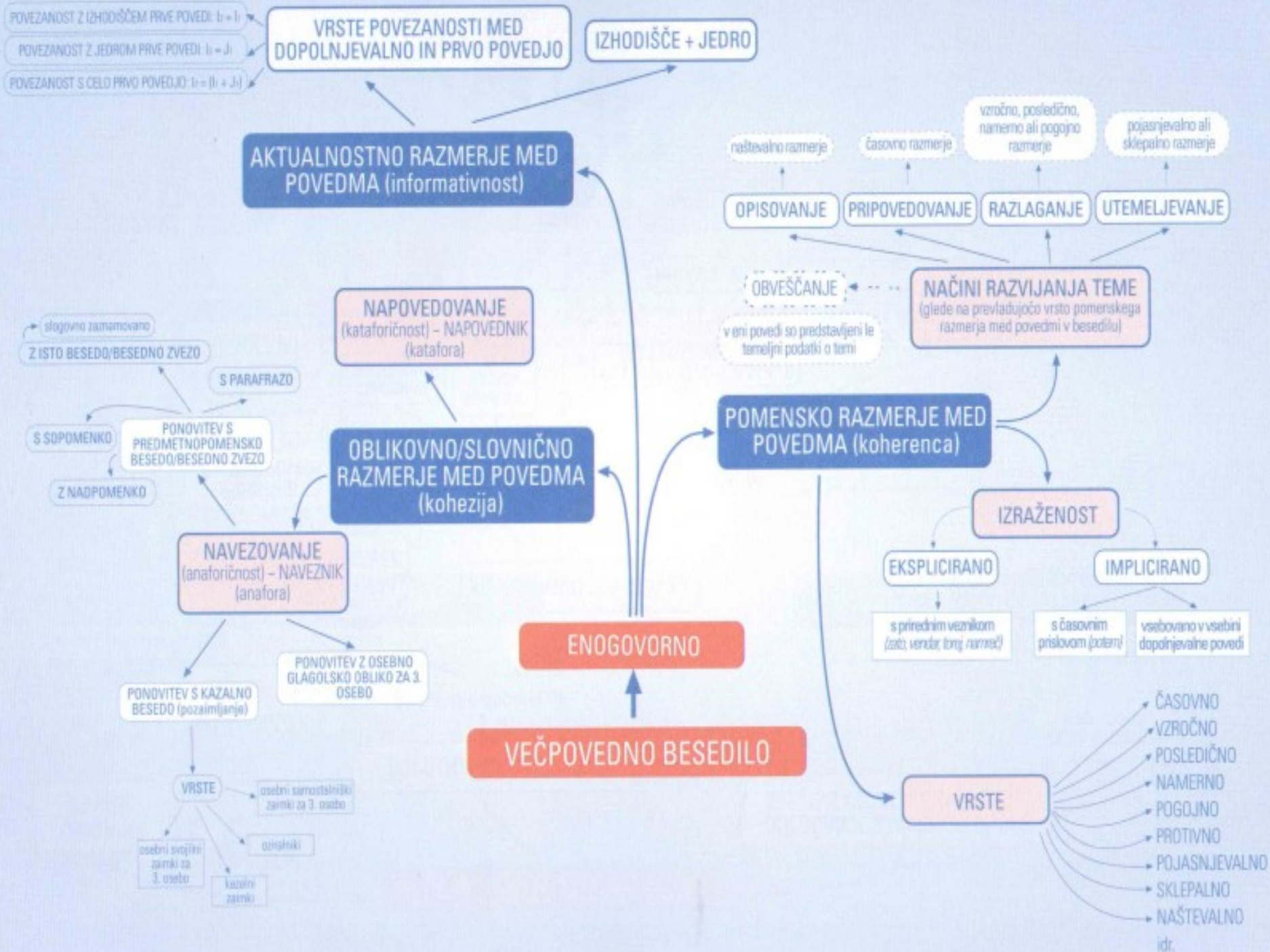
ujemanje

vezava

primik

ENOGOVORNO BESEDILO

POMENSKO RAZMERJE (KOHERENCA)	VRSTE	Časovno, vzročno, posledično, namerno, pogojno, protivno, pojasnjevalno, sklepalno, naštevalno ...	
	IZRAŽENOST	Eksplicitno, implicitno	
	POSEBNOSTI	Načini razvijanja teme: a) opisovanje: prevladuje naštevalno razmerje; b) pripovedovanje: prevladuje časovno razmerje; c) razlaganje: prevladuje vzročno, posledično, namerno ali pogojno razmerje; č) utemeljevanje: prevladuje pojasnjevalno ali sklepalno razmerje; d) obveščanje: v eni povedi so predstavljeni le temeljni podatki o temi.	
SLOVNIČNO RAZMERJE (KOHEZIJA)	VRSTE	Navezovanje – anaforičnost	Napovedovanje – kataforičnost
	PODVRSTE	1. <u>Ponovitev s predmetnopomensko besedo:</u> a) z isto besedo, b) s sopomenko, c) z nadpomenko, č) s parafrazo. 2. <u>Ponovitev s kazalno besedo (zaimkom):</u> a) osebni samostalniški za 3. osebo, b) osebni svojilni za 3. osebo, c) kazalni pridevniški, č) kazalni prislovni. 3. <u>Ponovitev z osebno glag. obliko za 3. osebo</u>	V prvi povedi napovemo podatek v dopolnjevalni povedi.
AKTUALNOSTNO RAZMERJE (INFORMATIVNOST)	SESTAVA	Izhodišče + jedro	
	VRSTE POVEZANOSTI	a) povezanost z izhodiščem prve povedi: $l_2 = l_1$ b) povezanost z jedrom prve povedi: $l_2 = J_1$ c) povezanost s celo prvo povedjo: $l_2 = (l_1 + J_1)$ č) povezanost z delom jedra prve povedi: $l_2 = \frac{J_1}{2}$	

DVOGOVORNO BESEDILO

POMENSKO RAZMERJE	SESTAVA	a) pobudna replika } sekvenca b) odzivna replika
	POVEZANOST REPLIK	Glede na povezanost replik v besedilu ločimo 3 vrste pogovorov: a) raziskovalni: iskanje novih podatkov (vprašanje, odgovor); b) pogajalni: sogovorca usklajujeta različna mnenja; c) prepričevalni: prvi sogovorec skuša pripraviti drugega do tega, da bi storil nekaj, čemur sprva nasprotuje.
	POSEBNOST	Povezovalni pogovor: a) pozdrav – odzdrav; b) čestitka, voščilo, dobrodošlica, sožalje – zahvala; c) opravičilo – sprejem opravičila.
SLOVNIČNO RAZMERJE	SESTAVA	a) pobudna replika } sekvenca b) odzivna replika
	IZRAŽENOST PONOVLJENEGA PODATKA	a) S predmetnopomensko besedo b) s kazalno besedo c) z osebno glagolsko obliko
AKTUALNOSTNO RAZMERJE	SESTAVA	a) pobudna replika, } sekvenca b) odzivna replika, Izhodišče – jedro.
	VRSTA POVEZANOSTI	Poved v odzivni repliki pogosto nima izraženega izhodišča (ima le jedro).

VEČPOVEDNO BESEDILO

DVOGOVORNO

SEKVENCA

REPLIKA

POBUDNA

replika prvega govorca

ODZIVNA

replika drugega govorca

UVAJALNA

z njo govorec
zbudi pri
sogovorniku
zanimanje za
določeno temo

POODZIVNA

prvi govorec
izraža svoje
mnenje o
ustreznosti
odzivne replike

ZVEZA DVEH REPLIK

OBLIKOVNO/SLOVNIČNO RAZMERJE

AKTUALNOSTNO RAZMERJE

znani podatek je v odzivni repliki pogosto
izpuščen (poved v odzivni repliki ima izraženo
le jedro, ne pa izhodišča)

POMENSKO RAZMERJE

VRSTE POGOVOROV

RAZISKOVALNI

POVEZOVALNI

POGAJALNI

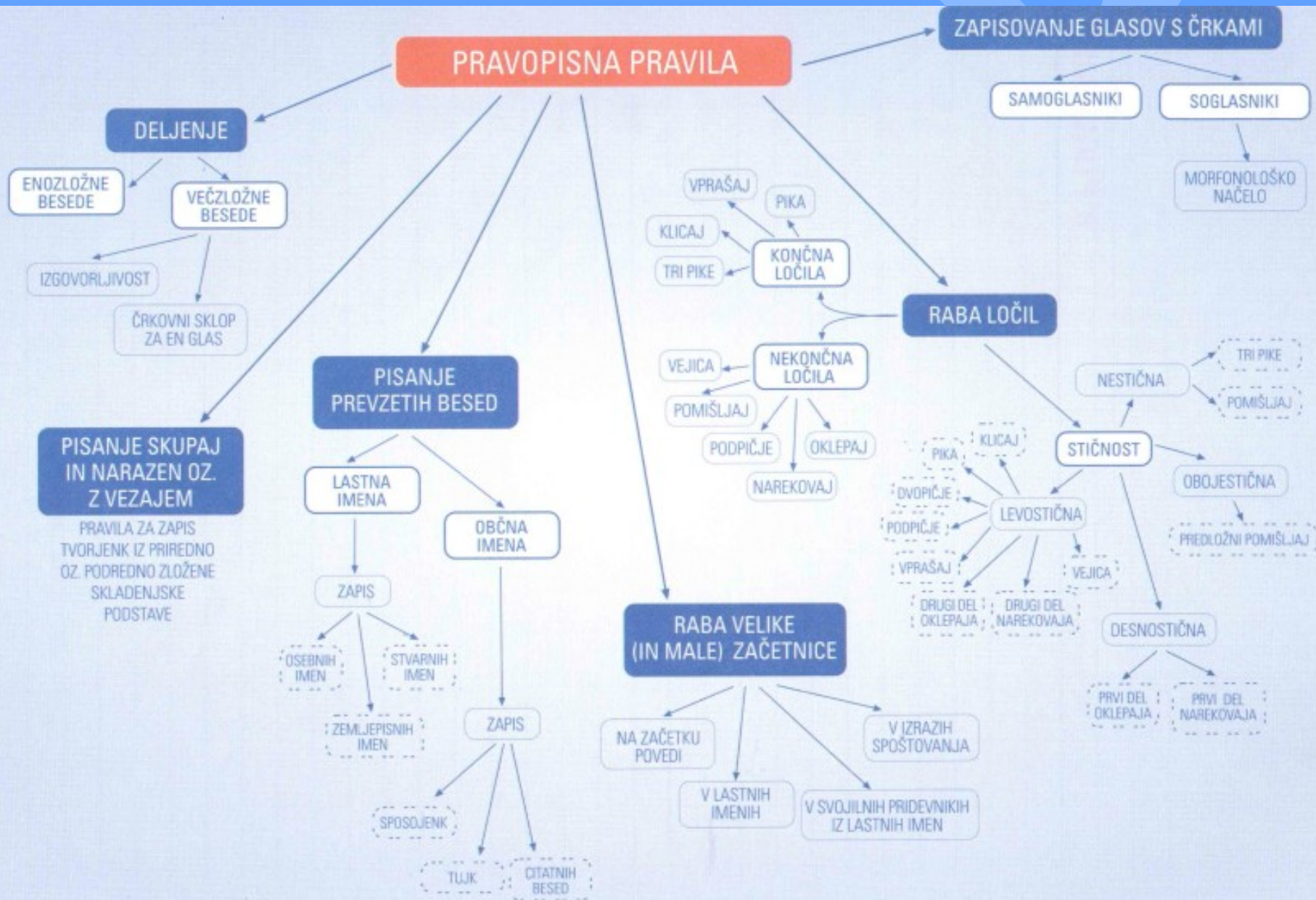
PREPRIČEVALNI

odzivna replika vsebuje
podatek iz pobudne

PRAVOPIS

PRAVOPISNA PRAVILA

GESELSKI ČLANEK

Zbirka Urejanje Izpisanje Nastavitve Pomoc

1. zmaj in zmaja m. (k: ä ä) 2.

1. v pravljicah hudoobna krilata žival z eno ali več glavami, levjimi kremplji in kačjo ropom, ki navadno bruhla ogenj; zmaj živi v gori, nasekati zmajo glavo, nestr je premagal zmaja; strašen, velik zmaj; rjove kot ^{žbrano goslo: zmaj} zmaj

2. kô ali podoba, ki predstavlja tako žival na mestni ograji so zmaji, sika svetega Jurija z zmajem

3. igrača iz lesenega okvirja, na katerega je napet papir, za spuščanje po zraku: zmaj dobro leti; delati, spuščati zmaje; igrati se z zmajem; pisan, velik zmaj / pasimati zmaj

4. eksp. človek, zlasti ženska, ki silovito napada, navadno z besedami: njegova žena je zmaj; kako si se mogel poročiti s tem zmajem / kdaj bo stari zmaj sklical sestanek šel

5. eksp. neugnan, zelo živahen otrok: naš mali zmaj je šel spat; kdo bo krotil tega zmaja

6. šport, naprava s krili za letenje, spuščanje po zraku, navadno s hrba v dolino: nad mestom kroži zmaj; leteti z zmajem / letalni zmaj

5. • eksp. stanovanjska stiska je stoglavi zmaj zelo huda, nepriljna stvar; publ. igrišča vojska je papirnat zmaj nešvama, navidezna nevarnost, knjiž. peklenški zmaj hudič

6. • obl. ljubljanski zmaj najvišje priznanje na jugoslovanskem sejnu mode v Ljubljani; zool. letelci zmaj kuščar, ki živi v jugovzhodni Aziji, Indiji in Avstraliji in ima med oprdnjimi in zadnjimi nogami kožno gubo za letenje, Draco volans; morski zmaji majhne morske rbe s skupnimi žlezami ob bodicah prve hrčne plavuti, Trachinotus

GESELSKI ČLANEK

1. Glava

Glava je začetni del geselskega članka in sega do vključno kvalifikatorja, ki določa besedno vrsto (na sliki glej št. 1).

2. Zaglavje

Zaglavje je tisti del gesla, ki sega od (prvega) kvalifikatorja besedne vrste do vključno podatka o intonaciji (na sliki glej št. 2).

3. Pomenski del

Zaglavju sledi pomenski del geselskega članka, ki obsega:

- razlage, pomen gesla (na sliki glej št. 3),
- ilustrativno gradivo, primere dejanske rabe (na sliki glej št. 4),
- gnezda.*

* Gnezda:

- Frazeološko gnezdo: navedeni frazemi, ki vsebujejo geslo (na sliki glej št. 5).
- Terminološko gnezdo: navedeni strokovni izrazi iz posameznih strok (na sliki glej št. 6).

A stylized illustration of a plant with several leaves and small round buds, rendered in a light blue color against a dark blue background on the left side of the slide.

Če boste hoteli, boste
zmagali!

A simple smiley face icon consisting of a circle with two dots for eyes and a curved line for a mouth.

Tanja Tomšič

tanja.tomaic@gmail.com

A faint, light blue illustration of a plant with leaves and buds, mirroring the one on the left, positioned on the right side of the slide.